

€ 5.95

CULTURE

DECEMBER 2018

Out of the box

DEBORAH
PAALMAN

Unieke aanwinsten van eeuwenoud leer

Dordrecht heeft een bijzondere collectie archeologisch leer. Het merendeel komt uit de 14de eeuw, maar er zijn ook leervondsten uit de 15de en 16de eeuw. In 2011 ontving Dordrecht alle archeologische vondsten uit het provinciaal depot: materiaal uit opgravingen die de Rijksdienst in Dordrecht deed vanaf de jaren zestig tot 1995. Daar zaten ook unieke leervondsten bij.

Fragment van een rijk versierd rond stuk leer uit de 14de eeuw. Collectie Archeologie, Dordrechts Museum

Eén van die bijzondere 14de-eeuwse leervondsten werd onlangs pas ontdekt. De inhoud van de vele dozen met leer is namelijk nog lang niet volledig bekeken en beschreven. Op zoek naar iets heel anders, kwam de bodem van een doos in zicht. Daar lag een tamelijk gehavend stuk leer, maar het bleek vol versieringen te zitten. Het lijkt erop dat het oorspronkelijk rond was, met een totale diameter van ca. 39 cm. De Rijksdienst heeft het in 1986 opgegraven aan de Groenmarkt, op de plek van de voormalige Twentsche Bank.

Adelaars en ijskristallen

De versiering bestaat uit banen. Vanuit het middelpunt naar buiten bekeken:

- 1 Bladmotieven.
- 2 Kleine bloemetjes of klavertjesvier.
- 3 Een soort muntafdrukken, mogelijk met adelaars.
- 4 Een (lichter gekleurde) richel. Direct daarboven: een stempelpatroon van een kasteel of stadspoort in een ruitvorm. Deze versieringen zijn vaker aangetroffen op 14de-eeuws leer uit Dordrecht.

- 5 Een plantenrank in een rechthoekig kader, met daartussen een fleur-de-lis in een ovaal.
- 6 Een licht gekleurde richel, gevolgd door een soort ijskristal in een ruitvorm.
- 7 Een rij plantenranken in een rechthoek met daartussen fleur-de-lis in een ovaal.
- 8 Opnieuw 'munten' waarop een adelaar lijkt te staan, mogelijk zelfs voorzien van een randschrift zoals bij een echte munt.

Het 'schildfoedraal'
uit de 14de eeuw.
Collectie Archeologie,
Dordrechts Museum

Fragmenten van
16de-eeuws wambuis uit
de Bleyenhoek/Riedijk.
Collectie Archeologie,
Dordrechts Museum

De doos uit de doos

Maar waar werd dit voorwerp voor gebruikt? De vondst lijkt wel wat op het zogeheten 'schildfoedraal', eveneens 14de-eeuws en in 1997 gevonden op het Statenplein, alleen heeft het pas ontdekte mysterieuze object geen inkepingen en is het leer lang niet zo dik. De richels lijken er bovendien op te wijzen dat dit leer oorspronkelijk ergens omheen gevouwen zat.

En dan is Facebook een welkom medium! Daarmee bereiken we vaak in korte tijd duizenden mensen, wereldwijd. Zo kregen we een reactie van archeologisch leerexpert Marquita Volken uit Lausanne, Zwitserland. Zij dacht aanvankelijk dat het de hoes van een trommel (muziekinstrument) kon zijn. Maar de slijtgerichels in het leer corresponderen daar niet mee. Daarop stuurde ze foto's van een 13de-eeuwse met leer beklede doos uit het Engelse York en een 15de-eeuwse doos uit het British Museum. Het leer is bij beide dozen op het hout gelijmd. Daarvoor heb je dun leer nodig. Net als dat van ons. En wat blijkt? De achterkant van onze vondst vertoont inderdaad sporen van lijm.

Met leer beklede opbergdoos uit York, 1200-1300
Yorkshire Museum, York Foto: R. Gors

Met leer beklede opbergdoos, 15de eeuw
British Museum, Londen Foto: E. Cameron

In dit soort luxe opbergdozen werden kostbare metalen objecten bewaard, zoals een zilveren zegel (in de doos uit York), een zilveren kom of borden, of relikwieën. Daarmee hebben we er een topvondst bij in Dordrecht, al is die dan niet compleet. Tegelijkertijd weten we meer over ons 'schildfoedraal', want dat is naar alle waarschijnlijkheid wél een beschermhoes voor een trommel! Volgens leerexpert Volken is er namelijk geen enkele hoes voor een 14de- of 15de-eeuws schild bekend. Die waren in die tijd niet nodig.

Ondervest of overjas?

Een andere topvondst is in augustus 2018 toegevoegd aan de leercollectie. Het is een deel van een 16de-eeuws wambuis dat in 1989 is gevonden bij werkzaamheden in de Bleyenhoek/Riedijk. Het wambuis bleef voor Dordrecht bewaard dankzij de

GEORGE PENCZ,
*Portret van een zittende
jongeman, 1544*
Galleria degli Uffizi, Florence
Foto: Wikipedia, Public
Domain

Man met stoffen doublet
dat qua model op het
16de-eeuwse leren
wambuis lijkt.

inspanningen van amateurarcheoloog Cees van der Esch.

Een wambuis zou een gewatteerd vest zijn dat deel uitmaakte van de gevechts-uitrusting. Het zou in de 16de eeuw geëvolueerd zijn tot een ondervest, dat pas aan het begin van de 20ste eeuw doorontwikkeld werd tot een gilet zonder mouwen. Maar op 16de-eeuwse schilderijen zien we het wambuis juist als een mouwloze overjas, een soort bodywarmer. In die tijd droegen (voornamelijk) mannen ook een stoffen wambuis: een doublet. Het leren over-wambuis is daar waarschijnlijk een afspiegeling van. Overigens is het wambuis uit de Bleyenhoek nogal klein: het voorpand is 33,5 cm lang en 19 cm breed. Daar zat nog wel een kraag op en onderaan een extra strook, maar hier past alleen een kind in. En zo wordt stapje voor stapje steeds meer bekend over kleding en interieurs in laat-middeleeuws Dordrecht. <